

ХМЕЛЬНИЦЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ

Гуманітарно-педагогічний факультет

Кафедра технологічної та професійної освіти і декоративного мистецтва

ДИПЛОМНИЙ ПРОЄКТ

на здобуття першого (бакалаврського) рівня вищої освіти

тема:

ГРАФІЧНА КОМПОЗИЦІЯ «НЕЗЛАМНИЙ УКРАЇНСЬКИЙ НАРОД» У
ТЕХНІЦІ ГРАТОГРАФІЯ

Галузь знань: 02 «Культура та мистецтво»

Спеціальність: 023 «Образотворче мистецтво, декоративне мистецтво, реставрація»

Спеціалізація: Художня деревина

Освітня програма: «Образотворче мистецтво, декоративне мистецтво»

Шифр ДПДМ.19311.19.04.ПЗ

Виконала: студентка IV курсу, групи ДМ-19-1

Підпис

Марія МАЛЮТИК

Керівник

Підпис

Богдан КРУЛИК

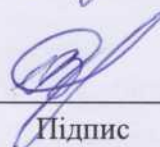
Нормоконтролер

Підпис

Вікторія БІЛИК

До захисту допускаю:

Завідувач кафедри технологічної
та професійної освіти і
декоративного мистецтва

Підпис

Ірина АНДРОЩУК

«19» 06 2023р.

Хмельницький 2023

ХМЕЛЬНИЦЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ

Факультет ТТФ
Кафедра ТПО: ДМ
Освітній рівень перший (бакалаврський)
Галузь знань 2 Культура і мистецтво
Спеціальність 03 ДМ. ДМ. Р.
Спеціалізація художня робота деревине
Освітня програма ДМ. ДМ.

ЗАТВЕРДЖУЮ

Завідувач кафедри ТПО: ДМ
Григорів
"02" 03 2023 р.

ЗАВДАННЯ НА ДИПЛОМНИЙ ПРОЕКТ (РОБОТУ)

Мамонтик Марія Олександрівна

Прізвище, ім'я, по батькові студента

1. Тема проекту(роботи) Графічна композиція
"Незламний український народ"
у техніці графічного
керівник проекту(роботи) Кришак О.В., ст. викл.

Прізвище, ім'я, по батькові, науковий ступінь, вчене звання

Затверджено наказом ректора університету від "01" березня 2023 р. № 5

2. Строк подання студентом проекту(роботи) на кафедру 19 березня 2023 р.

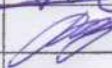
3. Вихідні дані до проекту(роботи) художній мбдр,
техніка виконання

4. Зміст пояснювальної записки (перелік питань, які потрібно розробити) Вступ.

Розділ 1. Традиції та новаторство у
техніці графічного. Розділ 2. Художньо-
композиційні та матеріалознаві аспекти
виконання худ. твору за образною технікою виконання.
Перелік джерел посилання. Додатки.

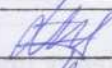

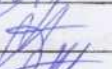

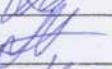
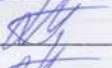
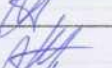
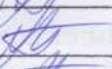
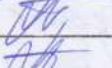
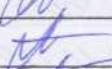
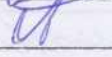
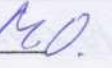

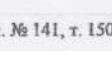
5. Перелік графічного матеріалу (із зазначенням обов'язкових креслень) —

6. Консультанти розділів дипломного проекту(роботи)

Розділ	Прізвище, ініціали та посада консультанта	Підпис, дата	
		завдання видав	завдання прийняв
Анотація	Іван Гернігенко		
Морфологія	Вікторія Тоник		

7. Дата видачі завдання 02 березня 2023 р.

КАЛЕНДАРНИЙ ПЛАН

Назва етапів (розділів) дипломного проекту (роботи)	Строк виконання етапів проекту(роботи)	Примітка
1 Забвердженієм Ф.П.	01.03.23	
2 Аноатація вилосамим Ф.П.	08.04.23	
3 Збір матеріалу до репр. газет	17.03.23	
4 Написання I розділу	17.04.23	
• підруччя 1.1.	19.04.23	
• підруччя 1.2.	26.04.23	
• підруччя 1.3.	05.05.23	
5 Завершили роботу в мов.	02.06.23	
6 Написання II розділу	10.05.23	
• підруччя 2.1	12.05.23	
• підруччя 2.2	19.05.23	
• підруччя 2.3	26.05.23	
7 Складання переліку джерел	08.06.23	
8 Збір біографічних матеріалів	12.06.23	
9 Оформити записки Ф.П.	02.06.23	
10 Збір рукописів	19.06.23	

Студент Ініціали, прізвище Малотка М.О.

Керівник проекту(роботи) Ініціали, прізвище Крушка Т.В.

АНОТАЦІЯ

Тема дипломного проекту: «Графічна композиція «Незламний український народ» у техніці графографія»

Автор: М.О. Малютик

Керівник: ст. викладач Б.В. Крулик

Обсяг пояснювальної записки: 57 с.; обсяг додатків: 3 с.

Ключові слова: графіка, графографія, композиція художнього твору, технологічний процес, техніка виконання.

Дипломний проект виконувався з урахуванням особливостей обраної техніки та використовуваних матеріалів для виконання художнього твору. Текстова частина дипломного проекту складається зі вступу, двох розділів, висновків, переліку джерел посилання та додатків.

У першому розділі виконано дослідження техніки «градаж», як різновиду графічної техніки в його історичному розвитку, розкрито якості; визначено художньо-технологічні принципи виконання творів у техніці «гратаж»; описано досвід використання техніки «графографія» вітчизняними та зарубіжними митцями; обґрунтовано ідею та художньо-образний зміст твору.

У другому розділі, виконаного художнього твору розкрито його композиційні особливості через розкриття його сюжету; обґрунтовано символічний зміст елементів твору; визначено матеріалознавчі аспекти виконання художнього твору. Описано технологічні принципи та послідовність виконання. Зроблено висновки щодо використання цієї техніки у сучасних творах мистецтва, збереження традиційних та внесення новітніх прийомів; підведено підсумки щодо поставленої на початку роботи мети та результативність поставлених завдань. Представлено список джерел посилання. Текстова частина підсилюється ілюстративним матеріалом, деякі з них винесено в додатки.

студентка

Марія МАЛЮТИК

ЗМІСТ

ВСТУП.....	6
1 ТРАДИЦІЇ ТА НОВАТОРСТВО У ТЕХНІЦІ ГРАТОГРАФІЯ.....	8
1.1 Передумови та історія розвитку техніки «гратографія».....	8
1.2 Художньо-технологічні принципи виконання творів у техніці «гратографія».....	14
1.3 Досвід використання техніки «гратографія» вітчизняними та зарубіжними митцями.....	20
2. ХУДОЖНЬО-КОМПОЗИЦІЙНІ ТА МАТЕРІАЛОЗНАВЧО- ТЕХНОЛОГІЧНІ АСПЕКТИ ВИКОНАННЯ ХУДОЖНЬОГО ТВОРУ ЗА ОБРАНОЮ ТЕХНІКОЮ.....	27
2.1 Ідея та художньо-образне обґрунтування художнього твору обраного для виконання.....	27
2.2 Композиційні та художні особливості виконуваного художнього твору, його естетична оцінка	34
2.3 Матеріалознавчі аспекти виконання графічної композиції «Незламний український народ» у техніці «гратографія».....	38
2.4 Технологічні принципи та послідовність виконання графічної композиції	42
ВИСНОВКИ.....	51
ПЕРЕЛІК ДЖЕРЕЛ ПОСИЛАННЯ.....	52
Додаток А Проект постеру.....	55
Додаток Б Композиції у техніці «гратаж».....	56
Додаток В Виконаний художній твір.....	57

ВСТУП

Декоративне мистецтво сьогодні відіграє важливу роль у житті людей. Воно дозволяє їм виражати свої почуття та емоції через різноманітні форми та техніки мистецтва. Однією з таких технік є «гратографія», яка відкриває перед митцем безмежні можливості у творчості.

«Гратографія» є однією з найцікавіших технік графіки, яка дозволяє створювати унікальні та оригінальні композиції з використанням геометричних фігур та прямих ліній. Вона дозволяє митцю експериментувати з різними формами та кольорами, створюючи унікальні та неповторні твори мистецтва. Техніка «гратографія» може бути використана для створення різноманітних предметів, від паперових листівок та картин до стильних дизайнерських рішень у сфері інтер'єру. Таким чином, «гратографія» є важливою складовою графіки в цілому, дозволяючи сьогодні митцям виразити свій творчий потенціал та створити щось неповторне й унікальне [1].

Графічна композиція «Незламний український народ» у техніці «гратографія» – це тема диплому, яка присвячена вивченню та аналізу графічного мистецтва та композиції в контексті української культури. «Гратографія» – це вид графіки, який характеризується застосуванням різноманітних геометричних форм та ліній у створенні образів.

Отже актуальною є тема дипломного проєкту: Графічна композиція «Незламний український народ» в техніці «гратографія».

Об'єктом дипломного проєкту є техніка «гратографія», як вид графічного мистецтва.

Предметом дипломного проєкту є виконання графічної композиції «Незламний український народ» в техніці «гратографія».

Мета дипломного проєкту полягає в обґрунтуванні техніки «гратографія» в її історичному та художньо-технологічних аспектах й розкриття її технологічних можливостей на прикладі виконання графічної композиції «Незламний український народ».

Згідно мети дипломного проєкту було поставлено такі завдання:

- дослідити історію розвитку техніки «гратографія»;
- розкрити технологічні особливості виконання творів у техніці «гратографія»;
- описати досвід використання техніки «гратографія» вітчизняними та зарубіжними митцями;
- обґрунтувати ідею та розкрити художньо-образний зміст теми дипломного проєкту;
- охарактеризувати композиційні особливості виконаного художнього твору – графічна композиція «Незламний український народ» та дати йому естетичну оцінку;
- надати характеристики матеріалам та інструментам задіяним у втіленні художнього задуму в матеріалі;
- описати технологічну послідовність виконання графічної композиції;
- на основі попереднього дослідження та ідеї щодо її втілення, виконати практичну частину проєкту (графічну композицію) і презентувати її на постері.

У даній роботі буде досліджено графічну композицію «Незламний український народ», яка є важливим символом національної ідентичності та самовизначення українського народу. Розглянуто техніку «гратографія», як засіб створення цієї композиції, а також проаналізовано стиль, тематику та символіку, які втілені у цій роботі.

У дипломній роботі увага зосереджується на дослідженні історії «гратографії» та її застосування у творчості українських митців. Також буде

проаналізовано композицію «Незламний український народ» за допомогою вивчення її композиційної структури, використання кольорів та симетрії, які були використані у створенні цієї роботи.

Також у дипломі будуть використані методи дослідження, такі, як аналіз мистецтва та історичного контексту, дослідження джерел, сучасні технології графографії та їх використання у сучасному мистецтві.

У першому розділі увага буде зосереджена на передумовах та історії виникнення техніки «графографія». Будуть розглянуті художньо-технологічні принципи, які використовуються при створенні творів у техніці «графографія». Також мова буде йти про досвід використання техніки «графографія» вітчизняними та зарубіжними митцями. Можна навести приклади відомих художників, які застосовували «графографію» у своїх творах, описати їхні техніки та внесок у розвиток цієї техніки.

У другому розділі буде описано ідею та художньо-образне обґрунтування обраного художнього твору. Будуть розглянуті композиційні та художні особливості обраного твору. Вказано технологічну послідовність та потрібні матеріали для створення обраного художнього твору.

Цей диплом буде корисним для всіх, хто цікавиться мистецтвом, культурою та історією України. Він надасть глибокий інсайт у «графографію» та її використання у творчості українських митців, а також допоможе розібратися у символіці та тематиці роботи «Незламний український народ».

1 ТРАДИЦІЇ ТА НОВАТОРСТВО У ТЕХНІЦІ ГРАТОГРАФІЯ

1.1 Передумови та історія розвитку техніки гратографія

Людина завжди прагнула до краси, знаходячи велике задоволення у творчості, зокрема в графічних техніках. Протягом століть «графіка» розвивалась і збагачувалась найрізноманітнішими художньо-технічними методами, які поступово вдосконалювалися в реалістичному відображенні зображення. Особливо це стосується рисунку, який є основою всіх видів образотворчого і декоративного мистецтва і є важливим елементом у всіх творах «графіки».

Звідси розгортається безліч технік «графіки», що використовують різні матеріали – від простого олівця до глини, від пера до гравюри. «Графіка» дозволяє відтворити відчуття об'єму, світла та тіні, глибини, а також передати різноманітні настрої та емоції.

Усі ці фактори роблять «графіку» одним з найважливіших мистецьких видів, який допомагає митцям зрозуміти і відтворити світ навколо.

«Графіка», як мистецтво малювання ліній і зображення, з'явилася ще в давні часи. Але техніка графіки, відома як «гратографія», почала свій розвиток в середньовіччі. До того часу митці частіше всього відтворювали свої твори завдяки «гравюрі».

«Гравюра» – вид графіки, спосіб розмножування малюнка за допомогою друкарської форми з дерева, металу чи каменю. Загалом відомі три способи розмножування: високе (зображення у вигляді опуклого рельєфу), глибоке (зображення у вигляді заглиблення, рівчака) і плоске (літографським) друком [4].

Історія «гравюри» бере свій початок з античних часів. Перші зразки «гравюри» були виготовлені у VII столітті на території сучасної Індії та Китаю.

Використовувалася така техніка для виготовлення ілюстрацій до книг, декорування посуду, виготовлення штампів, грошей та інших предметів [3].

У ранній період «гравюри», її виготовлення було дуже складним процесом, що вимагав від художників високої майстерності та терпіння. Спочатку художник рисував малюнок на дошці, яка потім покривалась шаром воску. Після цього, за допомогою гострого інструмента – «граверу», він вирізав малюнок на дошці, яка потім використовувалась для друку.

У Древній Греції та Римі була поширена техніка декорування стін будівель шляхом процапуння верхнього тонкого шару штукатурки — «сграффіто». Пік її популярності приходить в епоху раннього Відродження, досі в різних містах Європи можна зустріти будинки, оформлені в техніці «сграффіто» (див. рисунок 1.1.1).

Рисунок 1.1.1 – Гратаж. Сграффіто на фасаді будинку в Кракові
Початок XX ст

У Західній Європі сама техніка «гравюра» почала розвиватись аж з XIV ст. Там вона була популярним способом передачі ідей, релігійних сцен, портретів та інших зображень (див. рисунок 1.1.2) [4].

Рисунок 1.1.2 – Техніка гравюра. Мідна гравірувальна дошка та її відбиток

В Україні такий вид графіки, як «гравюра» започаткували народні вмілі майстри, що виготовляли завдяки цій техніці ікони. Розквіт такої техніки в Україні припадає на XVI – XVII ст. розвиток професійного гравіювання пов'язаний з шаленим запровадженням книгодрукування [4].

Художники-гравери використовували різні інструменти, такі як металеві шпачки, виточники та гострі ножі, щоб створити деталізовані лінії і текстури на поверхні матеріалу.

Згодом, у пошуках більш доступної технології друку та розповсюдження, художники звернули свою увагу на «гратографію». «Гратографія» – це метод друку, який використовує у своєму виконанні рельєф, створений за допомогою різних матеріалів, таких як картон, пластик. Відмінністю від гравюри є те, що «гратографія» передбачає не різьблення поверхні, а накладання рельєфного шару на поверхню [5].

«Гратографія» надала художникам більше варіантів та можливостей у створенні мистецтва. Вона дозволяла легко створювати шаблони та змінювати їх, що забезпечувало більшу гнучкість та ефективність процесу виготовлення та розповсюдження творів.

На сьогоднішній день «гратографія» – це спосіб виконання зображення вицарапування будь-яким гострим інструментом на поверхні, яка залита попередньо воском та чорною фарбою. Також ця техніка графіки має інші назви – «воскографія», «царапка» або «гратаж».

«Гратаж» – це різновид графічної техніки, що застосовується у сюрреалістичному живописі, при якій художник за допомогою гострого леза «вишкрябує» свіжу фарбу, щоб змінити поверхню та надати їй динамічності. Цим методом зазвичай намагаються видалити хроматичний пігмент, що нанесений на підготовлену основу, для створення візерунку або текстури на поверхні картини [2].

Початок ХХ століття ознаменувалось в образотворчому мистецтві проявом багаточисленних авангардистських течій. Художники активно шукали альтернативні форми і засоби для творчості, нові можливості для реалізації своїх ідей. Винахідцем графічної техніки «гратаж» є геніальний німецький авангардист – Макс Ернст (Max Ernst). Йому першому в 1925 році при випадковому розгляді старого паркета увійшла в голову думка про створення твору шляхом процарапування основи. Уже через рік у Парижі був надрукований його збірник граттажних малюнків «Histoire Naturelle», а трішки пізніше відбулася перша персональна виставка робіт, виконаних у новій техніці [3].

Рисунок 1.1.2 – Гратаж. Макс Ернст. Картина «Ліс і голуб», 1927 р

В останні роки до «гратажу» в своїй творчості звернулися багато видатних діячів авангардного мистецтва. Вони поступово вдосконалювали цю техніку при створенні своїх сміливих новаторських робіт.

В силу певних передумов техніка «гратажу» має свої традиції у творчості певних митців. Деякі з них використовують «гратаж», як основний метод в своїй роботі, розвиваючи його унікальні аспекти і стиль.

Приклади відомих митців, що створюють роботи у традиційній техніці «гратаж», але використовують при цьому свої авторські (новаторські) технології:

– Жан Дюбюффе. Французький художник Жан Дюбюффе використовував «гратаж» як ключову техніку в своїх творах. Він відомий використанням яскравих кольорів, енергійними лініями та густими шарами фарби у роботі, які накладалися на полотно. Його «гратаж» створював враження розпливчастої, емоційної абстракції (див. рисунок 1.2.3) [8].

Рисунок 1.2.3 – «Spinning Round» Жан Дюбюффе, 1961 р

– Томас Наст. Американський художник, відомий своїми ілюстраціями і політичними карикатурами в ХІХ ст. Хоча його роботи це не типовий «гратаж» у сучасному розумінні, можна сказати, що Томас Наст мав вплив на подальший розвиток рельєфних технік мало, це не завадило йому вплинути на розвиток цієї техніки використовуючи різноманітні рельєфні шари у мистецтві. Він майстерно використовував лінії, тони та тіні, для ефективного відображення рельєфів у своїх роботах [9].

Рисунок 1.2.4 – «Wishing you merry cristmas» Насст Томас

У наші дні техніка гратаж широко використовується у системі дитячої освіти. Але лише невелика частина професійних художників застосовує цю оригінальну техніку на постійній основі у повсякденній роботі [7].

1.2 Художньо-технологічні принципи виконання творів у техніці «гратографія»

Як уже було сказано вище, «гратаж» – графічна техніка, що застосовує спосіб продряпування шару фарби із спеціальної суміші для створення виразного світлотіньового рисунка форми та тла на темній зображальній поверхні.

Це сучасна техніка, яка створює протилежний ефект від техніки «туш-перо». Якщо «туш-перо» – це малювання чорним по білому, то «гратаж» – це малювання білим по чорному. Фон не обов'язково повинен бути чорним, він може бути і будь-якого іншого кольору, головне, щоб він був досить темним і білі лінії на ньому чітко читалися [7].

Однією з причин популярності «гратажу» є його цікавість відтворення та можливість створювати живописні, емоційні та ефектні малюнки. «Гратаж» надає художникам можливості використовувати широкий спектр кольорів, текстур та тонів, що дає безмежні можливості для вираження своєї креативної творчості та ідей (див. рисунок 1.2.5).

Рисунок 1.2.5 – Сучасне виконання техніки «гратаж», митець Максиміліано Пеллегріні

Сучасний світ відкрив більші можливості для розвитку «гратажу», як графічної техніки. Завдяки новітньому прогресу і доступності різних інструментів, художники можуть тепер експериментувати з новими матеріалами та техніками, при цьому також поєднувати традиційні методи з сучасними інструментами (див. рисунок 1.2.6).

Рисунок 1.2.6 – Робота Ніла Діаза у техніці «гратаж», 2020 р

Основний принцип даної техніки полягає не в нанесенні фарбувальних пігментів, а в їх видаленні з паперу, чи будь-якого іншого полотна. Все це виглядає дуже нестандартно й цікаво. Створювати роботи у цій техніці досить важко, але не менш дивовижно [3].

Цю техніку легко відрізнити від інших, адже твори, виконані в техніці «гратажі» розрізняються за контрастом білих плям, ліній та чорного чи іншого за тоном фону. Схожі на рисунок пером в негативному зображенні чи відтиски офорта способом високого друку. Основним засобом виразності в «гратажі» є лінія, штрих, контраст.

«Гратаж» – це своєрідна техніка. Для працювання та виконання художніх витровір у цій техніці митець повинен мати певну сукупність навичок, способів та прийомів, за допомогою яких і відбувається правильна технологія виконання художнього твору; вміння використовувати художні можливості матеріалу [2].

Велике значення у техніці «гратаж» має якісне виконання зображення і відтворення в ньому ідеї митця.

Загалом, доцільніше сказати, що виховання художника має ґрунтуватися на наукових та об'єктивних моментах. Має виходити з функціонального призначення художніх спеціальностей і опиратися на аналітичне вивчення процесів і техніки художньої майстерності та ремесла в різних його професійних і виробничих видах і формах з ретельним вивченням відповідних технологій, аналізом відповідних форм і формальних елементів просторово-зображальних мистецтв взагалі.

Знання техніко-технологічних прийомів і способів роботи графічними матеріалами надає можливість професійно застосовувати їх зображувально-виражальні можливості в образотворенні.

Для успішного створення художнього твору в цій техніці треба добре володіти штрихом, він являється основним художнім засобом. Слід пам'ятати, що роботу треба вести тільки з добре продуманим ескізом, максимально продумати усі деталі так як допускати помилку вже в самій роботі неможливо. Ажде, якщо занадто часто прошкрябувати на одному місці поверхня виробу почине псуватись, з'являються небажані утворення. Звісно можна покрити їх тушшю або гуашшю ще раз, але вигляд вже буде не такий естетичний. Тому обов'язково перед роботою потрібно ознайомитись з технікою виконання, властивостями і можливостями матеріалу [5].

Техніка виконання. Для створення графічного зображення у звичайній техніці «гратаж» знадобляться такі матеріали, щільний білий папір, свічка, пензель, чорна туш, рідке мило, будь-який гострий інструмент, яким буде виконуватись головний процес створення картини чи іншого художнього витвору. Для початку поверхня на якій буде виконуватись малюнок, у цьому випадку цупкий папір, натирається свічкою. Коли поверхня повністю вкрита воском, її слід вкрити тушшю з рідким милом [7].

Тоді після просихання зображувальної площини, за зразком попередньо-обраного малюнку, продряпується зображення вибраним інструментом (див. рисунок 1.2.1).

Рисунок 1.2.1 – Пейзаж у техніці «гратаж»

Щодо образотворчої діяльності, то там використовують так званий «кольоровий гратаж». Виразними засобами такого графічного зображення є лінія, штрих, пляма, а головне колір.

Технологія виконання такого графічного малюнку схожа з уже вище описаною. Але тут спершу на аркуш папері наноситься кольорова основа: акварель або гуаш. Тоді – шар воску, далі вся поверхня прописується тушшю з рідким милом [10].

В результаті такої техніки з'являється кольоровий рисунок на чорному тлі, що надає зображенню виразності. Посилює образність мотиву композиції (див. рисунок 1.2.2).

Рисунок 1.2.2 – Картина у стилі «кольорового ґратажу»

Ще одна техніка, яка цікавить своїм результатом є «ґратаж на деревині».

Це техніка глибокого гравіювання на дерев'яній поверхні для створення виразного зображення з використанням світла та тіней. Для «ґратажу на деревині» художник використовує гострий інструмент, такий як різець або шило, для розтинування або вирізання глибоких рівних ліній на поверхні деревини. Ці лінії можуть мати різну товщину і відстань між ними, що дозволяє художнику створити різноманітні ефекти тіней та світла.

Коли зображення готове, деревина може бути зафарбована або оброблена спеціальними засобами для захисту від шкідливого впливу навколишнього середовища.

«ґратаж на деревині» може бути використана для створення різноманітних виробів, таких як візерунки на меблях, унікальні дерев'яні плитки та панелі, різьблені обкладинки для книг та багато іншого (див. рисунок 1.2.3).

Рисунок 1.2.3 – «Гратаж на деревині», художник Сергій Алієв-Ковик

Узагальнюючи усе сказане вище, під технікою графічного зображення слід розуміти: володіння знаннями, навичками роботи з матеріалами та інструментами, прийомами вираження форми та способами зображення з метою створення образу, виразного графічного рисунка чи задуму в композиції графічної поверхні.

Поняття «художні техніки» зумовлюється технологією зображення і визначається як творчий процес. Манера створення графічного рисунка, композиції твору чи навчальної роботи, що і характеризує творчий метод художньої діяльності митця.

1.3 Досвід використання техніки «гратографія» вітчизняними та зарубіжними митцями

Загалом «гратаж» є однією з найцікавіших технік графічного мистецтва, яка вже протягом багатьох десятиліть використовується вітчизняними та

зарубіжними митцями. Її особливість полягає у тому, що вона дозволяє створювати складні геометричні форми за допомогою простих ліній та геометричних фігур.

Гратаж – це графічна техніка, яка передбачає накладання полотна, підготовленого шаром олійної фарби, на текстурований об'єкт, а потім зішкрябання фарби для створення цікавої та несподіваної поверхні

У даному розділі дипломної роботи буде розглянуто досвід використання техніки «гратаж» вітчизняними та зарубіжними митцями. Також буде проаналізовано їхню творчість та технічні особливості робіт, які створювалися за допомогою цієї техніки.

Свою популярність «гратаж» отримав на початку минулого століття, адже саме тоді почали цінуватись такі якості, як простота, лаконічність та неординарність [1].

Українських майстрів, що працювали у цій техніці не так багато, але про деяких з них все ж піде мова.

Павло Юрійович Бедзир, народився 26 січня 1926 року в с. Калини, Тячівського району Закарпатської області.. Український графік і живописець, один з лідерів мистецького авангарду «шістдесятників» у Закарпатті.

Свій творчий шлях розпочинав із реалістичного живопису та рисунку, а згодом перейшов до графічного символізму. Павло Бедзир працював у двох техніках: монотипія, гратаж [12].

Найвідомішою і найтривалішою серією творів художника, яка ідентифікує його як видатного майстра графічного мистецтва Закарпаття і України, став цикл робіт під назвою «Із життя дерев» (див. рисунок 1.3.1).

Перші «монотипії» з деревами художник виконав ще в кінці 1950-х рр., а вже з 1980-х рр. і до останніх днів життя ця тема залишалася провідною у його творчості. У сотнях графічних аркушів, присвячених світові дерев, художник у

філософсько-метафоричній формі прагнув зобразити й осмислити споконвічні проблеми людського буття.

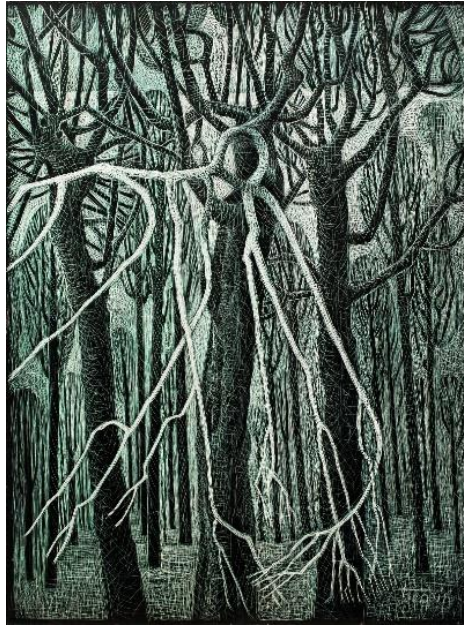

Рисунок 1.3.1 – Картина з серії «З життя дерев» 1900-і

Ще одним відомим митцем у техніці «гратаж» є учень Павла Бездира – Іван Іванович Жупан.

Іван Жупан народився 1966 р. у Казані. У 1976 переїхав до Мукачєво (Закарпаття). Закінчив з відзнакою художнє училище у м. Ужгороді.

Він часто працює у цій копіткій та трудомісткій техніці «гратаж». Це єдиний з учнів Бездира, що досконало володіє цією технікою і продовжує плідно в ній працювати (див. рисунок 1.3.2) [13].

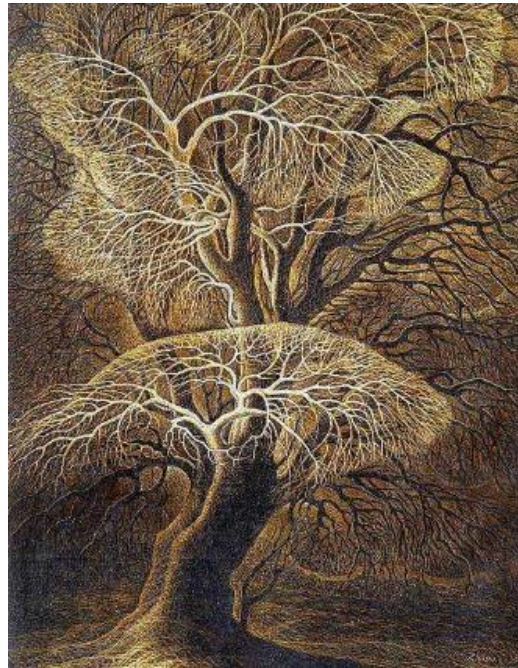

Рисунок 1.3.2 – «Ажурне дерево», Іван Жупан

Відомі, на той час, зарубіжні митці, які створювали свої вироби у техніці «гратаж» це – уже відомий нам Макс Ернст, Жоан Міро, Джованні Гвіда.

Макс Ернст – знаменитий німецький художник (2 квітня 1891, Брюль – 1 квітня 1976, Париж), що недовго залишався затятим прибічником «гратажу». Згодом він перемкнувся на іншу техніку й упродовж усього свого життя не втомлювався експериментувати. Але саме Ернсту належить авторство винаходу «гратажу» (див. рисунок 1.3.3) [11].

Рисунок 1.3.3 – «Foret et soleil» Макс Ернст, 1927

Ернст відхиляв традиційну техніку академічного олійного малярства і шукав інспірації насамперед у керованому випадку, наприклад через випадково знайдені фактури деревини або листя, які він потім опрацьовував за принципами випадковості: фумаж, фроттаж, гратаж, декалькоманія [11].

Близько 1927 року Макс Ернст розвивав свій живопис, включно техніку «гратаж», як у експериментальних відтвореннях. Спочатку він наносив на полотно кілька накладених один на одного шарів фарби. Під полотном він розміщував такі предмети, як мотузки, металеві решітки та дерев'яні дошки. Тоді крізь полотно можна було побачити рельєф цих об'єктів. Щоб перенести ці структури на картину, він видряпав верхні шари фарби. На наступному етапі він переробив візерунки, які стали видимими, перетворивши їх на ліси, птахів і міські території.

Наступний зарубіжний митець, що залишив яскравий слід у історії «гратажу» – Ганс Гартунг. Це відомий французький художник-абстракціоніст, народився у Німеччині у 1904 році і помер у Франції у 1989 році. Він став одним

із засновників абстрактного експресіонізму в Франції і був одним з найбільш значущих майстрів цього напрямку [14].

Гартунг використовував різні техніки та матеріали для створення своїх картин, зокрема «гратаж» (grattage) - техніку, в якій шари фарби скребуть або знімають з поверхні картини, щоб створити текстильні або геометричні форми(див. рисунок 1.3.4).

Рисунок 1.3.4 – «E1967-N16» Гратаж, Ганс Гартунг, 1967 р

Його твори представлені у великих музеях та галереях по всьому світу, включаючи «Музей сучасного мистецтва» у Нью-Йорку, «Гугенхаймовський музей» у Нью-Йорку та «Музей Пікассо» у Барселоні.

Щодо сучасних митців, то тут увагу слід звернути на молодого митця Джованні Гвіда (Giovanni Guida). Молодий італійський художник по праву відноситься до кращих майстрів «гратажу» ХХІ століття. Він активно працює в цій техніці і добився широкої популярності у віці всього 25 років [1].

Він поглиблює свої дослідження кольору та відтінків рухаючись до абстрактного мистецтва. Завдяки накладенню певних фарб: олія, акрил, вкраплених сюрреалістичною технікою «гратаж». Він прагне реагувати на несподівані знаки та форми, створені текстурою, зішкрябуючи фарбу [15].

У своїх роботах він використовує техніку глибоких подряпин на поверхні, це допомагає йому підсилити яскравість кольорів та створити контрастні ефекти між основними шарами. Такий підхід підкреслює важливість використання різних текстур та технік в творчому процесі (див рисунок 1.3.6).

Рисунок 1.3.6 – «Бог дематеріалізує коронавірус»,
Джованні Гвіда, «гратаж» 2020 р

На основі досліджень можна зробити висновок, що техніка «гратаж» є досить поширеною серед відомих митців, як у вітчизняному, так і в зарубіжному мистецтві.

Техніка «гратаж» надає можливості використовувати декілька шарів фарби, що допомагає створювати багатогранні образи з різноманітними текстурами. Таким чином, техніка «гратаж» залишається актуальною і популярною серед художників у всьому світі.

2 ХУДОЖНЬО-КОМПОЗИЦІЙНІ ТА МАТЕРІАЛОЗНАВЧО-ТЕХНОЛОГІЧНІ АСПЕКТИ ВИКОНАННЯ ХУДОЖНЬОГО ТВОРУ ЗА ОБРАНОЮ ТЕХНІКОЮ

2.1 Ідея та художньо-образне обґрунтування художнього твору обраного для виконання

Художня творчість весь час привертала до себе увагу людей, які мріють про самовираження та унікальність. Як уже було сказано раніше «гратаж» – це один з різновидів графічної техніки, що знайшов своє застосування в сюрреалістичному живописі. Ця техніка в цілому включає в себе використання гострого леза, яким художник вишкрябує свіжу фарбу на поверхні картини. Таким чином, він надає зображенню особливої динамічності та текстурності.

Щоб створити неповторну картину, художник використовує своє уявлення та вміння «читати» форми та фарби. «Гратаж» дозволяє досягти глибокого та емоційного ефекту, який неможливо досягти за допомогою інших технік.

Тому вироби виконані у техніці «гратаж» зазвичай використовуються для декорування приміщень та предметів інтер'єру. Завдяки такій техніці можна створити неповторну атмосферу, яка приверне увагу та запам'ятається на довгий час. Тому «гратаж» стає все більш популярним серед творчих людей, які прагнуть до самовираження та унікальності у своїх творіннях.

Саме через це, для виконання роботи в матеріалі дипломного проєкту було обрано графічну техніку «гратаж».

Графічна композиція «Незламний український народ» виконана у техніці «гратаграфія», вона має певний глибокий ідейний зміст. Ця робота є

відображенням зв'язку поколінь та незламності українського народу скрізь віки. В цій графічній композиції можна побачити образ нашого народу, який протягом віків проявляє стійкість на незламність у відстоюванні своїх інтересів та свободи. Дана робота є яскравим свідченням тієї віри українців у свою майбутню незалежну державу та їхню готовність боротись за неї до кінця.

Дипломний проєкт «Незламний український народ» складається з двох частин, які символізують нашу історію.

Ліва частина є відображенням минулого, тут зображено великий могутній дуб, на гілці якого сидить яструб. Під деревом зображено хороброго козака, який у руках тримає шаблю – зброю для захисту. Ця частина картини має на меті нагадати нам про відданість і хоробрість наших предків, які з давніх часів відстоювали нашу незалежність та свободу.

У правій частині композиції зображено витончену вербу, у гіллях якої можна побачити голуба. Під деревом на рівні з козаком стоїть воїн ЗСУ зі зброєю в руках, який відстоює захист нашої країни уже сьогодні. Ця частина є відображенням важливості захисту нашої країни у важкі часи та те, що ми маємо продовжувати традиції наших предків, відстоюючи свободу та незалежність своєї землі.

Композиція «Незламний український народ» є символом нашої національної гідності та хоробрості. Вона нагадує нам про нашу важку, але в той ж час славу історію та про те, що ми повинні відстоювати та захищати нашу незалежність та свободу у будь-який час.

Звичайно ж, усі ці образи мають символічне значення. Найбільше увага в картині зводиться до образу козака та воїна, адже саме вони є головними образами у даній композиції.

Козак – «страж», «вартовий» у перекладі з тюркської. Козаки це вільні люди, які зі зброєю в руках захищали власні права та свободи. Про козаків, їхній

побут та славні подвиги є багато розповідей, вони часто є героями художніх полотен або ж музичних творів (див. рисунок 2.1.1) [16].

Національна свідомість та гордість головний символізм образу козаків.: Усю свою історію козаки відіграли важливу роль у боротьбі за національну незалежність та свободу України. Вони символізують бажання народу бути вільними від зовнішнього поневолення та гніту.

Рисунок 2.1.1 – «Запорожці пишуть листа турецькому султанові»

Ілля Рєпін 1891 р

Загалом козаки – це гордість нашої історії, адже саме вони стояли на захисті кордонів українських земель, вони є найбільшим прикладом мужності, сили духу, братської вірності у найскладніших ситуаціях.

У композиції «Незламний український народ» козаки символізують незалежність та свободу, втілюючи національну свідомість та ідентичність. Козак, як символ, втілює глибокі національні цінності та традиції, що надихають український народ до захисту своєї культурної спадщини та пошуку свободи і сьогодні.

Воїн ЗСУ, який також зображений у роботі «Незламний український народ», є символом оборони та захисту нашої країни у часи війни. Він є найбільшим символом сили та відданості своїй країні. Його зброя в руках та форма, у яку він вбраний символізують його готовність до боротьби за незалежність та свободу України (див. рисунок 2.1.2).

Рисунок 2.1.2 – Українські воїни на картинах Олени Звягінцевої

Саме завдяки воїнам ЗСУ, які щохвилини борються за наше майбутнє, ми маємо змогу жити у безпеці та мирі. Воїн є не лише символом захисту нашої країни, а й нашої опори та підтримки у важкі часи. Він є прикладом неймовірної відваги та хоробрості, який надихає багатьох людей.

Загалом у світлі останніх подій, що відбуваються в Україні, воїн ЗСУ стає символом національної гідності та патріотизму. Він є нагадуванням про те, що ми не лише повинні пишатись нашою історією та нашим народом, а й бути завжди готовими захищати та обороняти власну країну від будь-яких загроз [17].

Символічне значення воїна ЗСУ у графічній композиції «Незламний український народ» полягає у відображенні мужності та відважності. Адже саме

зараз ці люди готові ризикувати своїми життями для захисту нашої країни. Вони також є величезним відтворенням сили, стоячи на передовій в боротьбі з тероризмом та ворожими загрозами.

У графічній композиції відтворено один з державних символів України - синьо-жовтий стяг. Він знаходиться у центрі роботи і є єдиним елементом, який має кольорове забарвлення.

Синьо-жовтий колір нашого національного прапора представляє значення та характеристики, які є важливими для українського народу. Синій колір символізує небо, незалежність та волю. Він втілює небесну голубиць та майбутні надії. Жовтий колір відображає сонячну енергію, щедрість, багатство та щирість. Він також підкреслює національну гордість та оптимізм.

Синьо-жовтий прапор України визнається та поважається у всьому світі як символ українського народу і його багатой культурної спадщини. Він є свідченням сильного духу та вольової боротьби за свободу і незалежність. Український прапор є втіленням національної ідентичності та спільного духу народу, що є об'єднуючою силою для українців як вдома, так і за кордоном (див. рисунок 2.1.3) [18].

Рисунок 2.1.3 – Державний прапор України

Також у дипломній композиції «Незламний український народ», присутні менш помітні, але важливі образи, що також несуть певний символізм.

Дуб. Загалом це дерево є символом українського народу в цілому. Дуб – це дерево життя, символ могутності, цілісності та довговічності.

Дерево дуб є символом могутності та повноти життя. Дуб, не зважаючи ні на що, сміливо стоїть проти всякого буревію. Адже його стійкість полягає не так від власної сили, як від його визначної гордості (див. рисунок 2.1.4) [20].

Рисунок 2.1.4 – Дуб Грюневальда — найкрасивіше дерево України

Також дуб є символом здоров'я та здорової сили. За своїм характером та природою ніколи не гнеться, його можна лише зламати.

Верба. Ще з давніх часів вербу вважають священним деревом. Невибагливість верби, здатність швидко прийматися й рости, а також те, що вона першою з рослин починає зеленіти й розвиватися навесні, надають їй особливого магічного значення в народній свідомості та обрядах, спрямованих на забезпечення родючості, здоров'я (див. рисунок 2.1.5) [19].

Рисунок 2.1.5 – Дерево верба

Верба, яка зображена на картині «Незламний український народ», має свій символічний зміст. Верба символізує життя, відродження та надію.

У контексті зображення на картині, верба символізує надію на мир та спокій після війни. Вона також символізує єдність українського народу, який об'єднується в боротьбі за свою незалежність та майбутнє.

Також внизу картини зображено коріння двох дерев, що є символом нашого славного минулого. На фоні нього відтворено батальну битву за нашу землю та історію. Все це разом має важливе значення, оскільки, так само як наші предки-козаки захищали землю у середньовіччі, ми, сучасні нащадки, несемо подібну місію й захищаємо нашу землю й культуру.

Птахи. У дипломній композиції відтворено також двох птахів яструба та голуба. Щодо яструба, то він є диким птахом, що несе у собі відображення незалежності та свободи.

В українській культурі яструб є символом бойового духу, у стародавніх легендах він також виступає як символ перемоги, адже здатний впіймати найшвидшу здобич [21].

Голуб є символом миру і гармонії. Він відомий своєю ніжністю, спокоєм і незламною вірністю. У багатьох культурах голуби вважаються посланниками миру і символом надії. В історії голуби були використані як символи під час міжнародних переговорів та договорів, що підкреслює їхню роль у прагненні до миру [22].

Загалом усі символи, що зображені на картині «Незламний український народ» мають глибоке значення та нагадують нам про важливість захисту нашої країни та нашого народу.

2.2 Композиційні та художні особливості виконуваного художнього твору, його естетична оцінка

Композиція – це організація або розташування різних елементів або частин в одну гармонійну структуру. У контексті декоративного та декоративно-прикладного мистецтва, композиція описує спосіб розташування образотворчих елементів з метою досягнення найбільшої виразності й цілісності твору. Це включає в себе розміщення форм, кольорів, ліній, текстур та інших художніх елементів для створення гармонійного й привабливого вигляду твору. Композиція виступає важливим засобом вираження художніх намірів та передачі емоцій, а також забезпечує зорову організацію й розуміння твору для глядача.

Композиція – основна категорія художньої культури, суть якої полягає у наявності певних принципів, за якими автори будують твори у просторі та часі. Норми, якими користуються автори, залежать від вимог і потреб культури, що визначаються особистісною художньою ініціативою. Композиція – спосіб поєднання всіх складових елементів художнього твору у певну цілісність. В історії людства способи такого поєднання були різноманітними, проте завжди

спрямовані на створення цілісного твору як основи його переконливого художньо-естетичного ефекту. Кожне з просторових і часових мистецтв має власні специфічні засоби та особливу техніку [23].

Художньо-образне обґрунтування декоративної композиції – це процес створення художньої композиції з використанням різноманітних художніх засобів та прийомів з метою досягнення естетичної гармонії, ритму, балансу та симетрії.

В композиції можуть використовуватися різні елементи для досягнення бажаного ефекту. Наприклад, геометричні фігури можуть бути використані для створення візуального порядку та регулярності в творі. Кольори можуть передавати певний настрій або емоції, додавати життєвості до композиції.

Використання різних текстур може створювати візуальну ілюзію різних поверхонь, що додає глибини та реалізму до твору. Лінії можуть використовуватися для створення візуального руху, направлення уявлення або підкреслення важливих елементів композиції. Всі ці елементи можуть бути поєднані разом, щоб створити збалансовану та ефективну композицію, яка передає задум художника та сприймається глядачем.

Графічна композиція «Незламний український народ» має свої певні композиційні особливості. Насамперед тут влучно поєднуються усі елементи композиції. Кожен з них є головним у творі, але саме разом несуть сенс та певну мету відтворення.

Засоби, що використовувались у графічній композиції: симетрія, контраст, нюанс.

Композиція загалом має багато елементів симетрії, контрасту та певні елементи нюансів, що створює враження гармонії та збалансованості.

Симетрія. У центрі картини розташовано симетрично козака та воїна ЗСУ, це створює певне візуальне враження рівноваги. Також це враження підсилюють два елементи позаду головних героїв – дерево верби та дуба.

Контраст. Контрастом у роботі є сам колір, який створюється під час виконання – чорний та світлий білий (колір деревини). Комбінація чорного фону та світлих видряпаних елементів додає візуального підсилення до картини, створюючи враження силового напруження та активності. Він також підкреслює важливість та значимість представлених елементів в цілому.

Естетична оцінка - це суб'єктивний аналіз або оцінка, яка здійснюється з урахуванням естетичних стандартів і принципів. Цей процес включає оцінку та аналіз твору мистецтва, приділяючи увагу його красі, гармонії, емоційній привабливості, оригінальності та виразності.

До засобів естетичної оцінки входять такі аспекти, як : відповідність закону традицій, відповідність закону цілісності, супідрядність, кольорове рішення, композиційні закономірності [24].

Графічна композиція «Незламний український народ» можна віднести до традиційного художнього виробу, де використовуються класичні елементи та принципи композиції для створення виразного та естетичного виробу.

У даній графічній композиції використовуються такі елементи, як: лінії, форми, кольори та текстури, які організовані у просторі згідно з певними художніми принципами.

Лінії можуть бути прямими, кривими, або іншими формами, вони використовуються для створення ритму, напрямку та руху у композиції. Форми включають геометричні фігури, об'ємні образи або абстрактні форми, які додають структуру і організованість до виробу. Кольори можуть використовуватися для створення настрою, емоційного впливу та розподілу простору у композиції. Текстури додають візуальний і тактильний ефект до виробу.

Принципи композиції, які можуть бути застосовані у графічній композиції «Незламний український народ», включають симетрію, баланс, контраст,

градацію, ритм. Ці принципи допомагають створити гармонійну, збалансовану та цікаву композицію, яка привертає увагу та передає задуману ідею.

Графічна композиція «Незламний український народ» демонструє відповідність закону цілісності через впорядковану та гармонійну організацію елементів. Центральним фокусом композиції є зображення козака та воїна ЗСУ які створюють основний акцент та передають силу та вольовий дух українського народу.

Горизонтальна розділова лінія у формі прапора поділяє картину на дві частини, створюючи баланс та відчуття рівноваги. Додатково, поряд з кожним деревом розташовані менші версії козаків та воїнів, це підкреслює їхнє поєднання та взаємозв'язок.

Усі ці елементи об'єднуються в єдину композицію, створюючи цілісний та збалансований вигляд. Графічна композиція «Незламний український народ» відповідає закону цілісності, оскільки кожен елемент в ній має своє місце та сприяє досягненню гармонії та виразності.

Супідрядність у композиції «Незламний український народ» виявляється в організації його елементів у логічну і збалансовану структуру. Кожен елемент має своє місце і роль у композиції, комбінуючись з іншими елементами. Всі елементи злагоджено вписуються в загальний зміст і тематику твору.

Головним елементом композиції є центральне зображення козака та воїна ЗСУ, які привертають увагу глядача. Вони розташовані по центру, що надає їм особливого значення і акцентує увагу на силі та мужності українського народу.

Кольорове рішення в композиції «Незламний український народ» також присутнє. Композиція має у собі 2 головних та контрастних кольора: чорний та світлий. Чорний колір виражає силу, міць. Світлий колір утворюється з видряпаного дерева. Цей колір створює контраст з чорним, привертаючи увагу до деталей і текстур композиції.

Акцентом кольорового рішення є синій та жовтий колір, якими виконано прапор, що горизонтально ділить картину. Синій і жовтий кольори символізують національні кольори України та наголошують на патріотизмі та національній гордості.

2.3 Матеріалознавчі аспекти виконання графічної композиції «Незламний український народ» у техніці «гратографія»

Важливе значення при виконанні будь-якого художнього твору мають «матеріалознавчі аспекти». Сюди входить вибір матеріалів, їх якість, властивості, технології у процесі виконання графічної композиції «Незламний український народ».

У цьому розділі розглянуто матеріали, які використовуються при виконанні графічної композиції у графічній техніці, їх характеристики та технології їх використання.

При виконанні графічної композиції у техніці «гратаж» деякі матеріалознавчі аспекти мають важливе значення. Ось деякі з них:

- дерев'яна планшетка: Вибір дерев'яної планшетки впливає на текстуру та якість роботи. Різні види дерева можуть мати різну гладкість та щільність, що може вплинути на точність та глибину вишкрябування;

- шило: Шило є основним інструментом у техніці «гратаж». Важливо вибрати шило, яке має потрібну гостроту та товщину для досягнення бажаного ефекту вишкрябування на дерев'яній планшетці;

- техніка вишкрябування: Для створення графічної композиції у техніці «гратаж», важливо володіти правильною технікою вишкрябування. Це

включає контроль сили тиску голки на поверхню, керування рухами руки для створення різних ліній і текстур, а також уміння передавати деталі та тіні через вишкрябування;

– вибір малюнка: При виконанні графічної композиції у техніці «гратаж» на дерев'яній планшетці, важливо вибрати малюнок, який підходить для цієї техніки. Малюнок повинен мати достатню деталізацію та контрастність, щоб його можна було відтворити за допомогою вишкрябування;

– збереження та захист роботи: Після виконання графічної композиції у техніці «гратаж» на дерев'яній планшетці, важливо правильно зберегти та захистити роботу. Це може включати використання лаку або інших захисних покриттів для збереження малюнка та дерев'яної поверхні від пошкоджень.;

Найперше для роботи у техніці потрібно мати основу, на якій і буде вишкрябуватись затверджене зображення. У нашому випадку це дерев'яна планшетка (див. рисунок 2.3.1).

Рисунок 2.3.1 – Дерев'яна планшетка

Далі для роботи потрібний був віск, для цього були обрані парафінові воскові свічки (див. рисунок 2.3.2).

Рисунок 2.3.2 – Парафінові воскові свічки

Для заповнення площини кольором використовувалась чорна туш, яку потрібно було змішати з рідким милом.

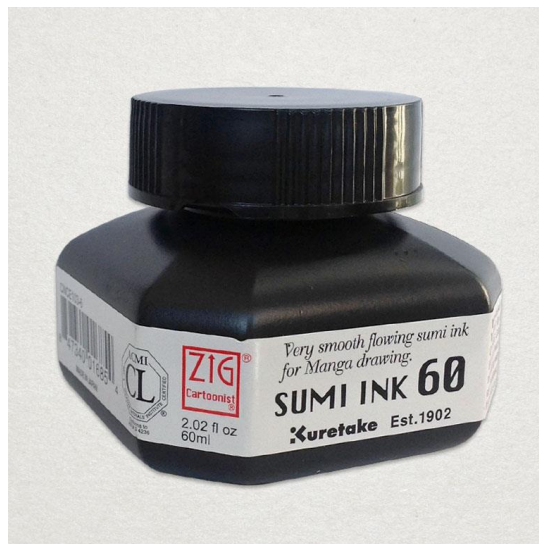

Рисунок 2.3.3 – Чорна туш

Для вишкрябування зображення уже на підготовленій поверхні знадобиться шило (див. рисунок 2.3.4).

Рисунок 2.3.4 – Шило

Отже, основними витратними матеріалами для виготовлення графічної композиції у техніці «гратографія» є:

- а) дерев'яна планшетка – у якості основи виробу;
- б) віск– завдяки якому створиться спеціальний шар на поверхні виробу;
- в) чорна туш – для створення основного кольору твору;
- г) шило – для вишкрябування зображення на поверхні.

Також знадобляться фарби жовтого та блакитного відтінків, для надання роботі певного акценту у процесі створення.

Розрахунок вартості витрат на матеріали та інструменти для виготовлення художньої композиції у техніці «гратаж» подано у таблиці 2.3.1.

Таблиця 2.3.1 – Калькуляція витрат для виготовлення графічної композиції

№	Назва матеріалу	Ціна за одиницю, грн	Потрібна кількість	Вартість, грн
1	Дерев'яна планшетка	300,00	60 x 70 см	300,00
2	Чорна туш	150,00	80 м.	150,00
3	Воскова свічка	20,00	5 шт.	100,00
4	Шило	20,00	1 шт.	20,00
Всього:				570

Отже, вартість матеріалів, витрачених на виконання графічної композиції «Незламний український народ» у техніці «гратаж» становить 570 грн.

2.4 Технологічні принципи та послідовність виконання графічної композиції «Незламний український народ» у техніці «гратографія»

Графічна композиція в техніці «гратографія» на дерев'яній поверхні вимагає деяких підготовчих етапів для досягнення бажаного результату. Один з перших кроків – затвердження ескізу майбутнього виробу. Це допомагає уявити фінальний вигляд композиції та правильно планувати роботу.

Наступним етапом є купівля або створення основи – дерев'яна планшетка, розмір якої 70 x 60 см. Ця планшетка слугує основою для виконання художнього виробу.

Далі проводиться процес нанесення шару воску на поверхню планшетки. Для цього рівномірно натирається віск на дерев'яну поверхню, який можна отримати зі свічок. Віск створює певну текстуру, яка потрібна для виконання техніки «гратографія».

Після нанесення воскового шару наступним кроком є покриття поверхні розчином чорної туші з рідким милом. Це робиться з метою створення контрасту і виокремлення глибини зображення.

Чорна туш змішується з рідким милом і рівномірно розподіляється на всю поверхню. Цей етап рекомендується повторити двічі для досягнення насиченості кольору.

Після повного висихання роботи можна приступити до перенесення затвердженого малюнка на підготовлену дерев'яну поверхню. Малюнок охайно переноситься на планшетку, дотримуючись деталей та композиційних елементів.

Наступним етапом є вишкрібання малюнка на підготовленій дерев'яній поверхні. Для цього використовується шило або інший гострий інструмент, яким вишкрібаються лінії, деталі та текстури малюнка.

Цей процес вимагає уваги та точності, оскільки вишкрібані лінії створюють графічний образ.

Кінцевим етапом є нанесення фарб відповідних кольорів – жовтого та синього на уже вишкріблені частини зображення. Для надання кольорового відображення одного з елементів композиції.

Кожен етап має свою важливу роль у формуванні кінцевого результату графічної композиції.

Технологічну послідовність виконання виробу подано у таблиці 2.4.1

Таблиця 2.4.1 – Технологічна послідовність виконання графічної композиції «Незламний український народ»

№ операції	Графічне зображення	Технічні умови виконання операції
1	2	3

1		Пошук ідеї, проробка ескізу майбутнього виробу.
---	---	---

Продовження таблиці 2.4.1

1	2	3
---	---	---

2		<p>Купівля основи для роботи. Дерев'яна планшетка. Розмір 70 x 60 см.</p>
3		<p>Процес нанесення шару воску. Для цього парафінові воскові свічки варто натерти товстим шаром воску на поверхню дерев'яної планшетки.</p>

1	2	3
4		<p>Після нанесення воску наступним етапом є покриття поверхні розчином чорної туші з твердим милом. Чорну туш варто гарно перемішати з твердим милом. Так, щоб мило повністю розчинилося і нанести рівномірно цей розчин по усій поверхні виробу.</p>
5		<p>Даний крок слід повторити двічі, для надання поверхні більш насиченого чорного кольору.</p>

1	2	3
---	---	---

6		<p>Після висихання фарби можна приступати до перенесення на поверхню малюнка, затвердженого раніше.</p>
7		<p>Наступним етапом є вишкрібання малюнка. Для цього слід використовувати шило, або інший гострий предмет. Головне щоб штрихи, які ми утворюємо відповідали формі малюнка та були схожі. Спершу будуть відтворенні 2 найбільших елемента композиції – воїн ЗСУ та козак.</p>

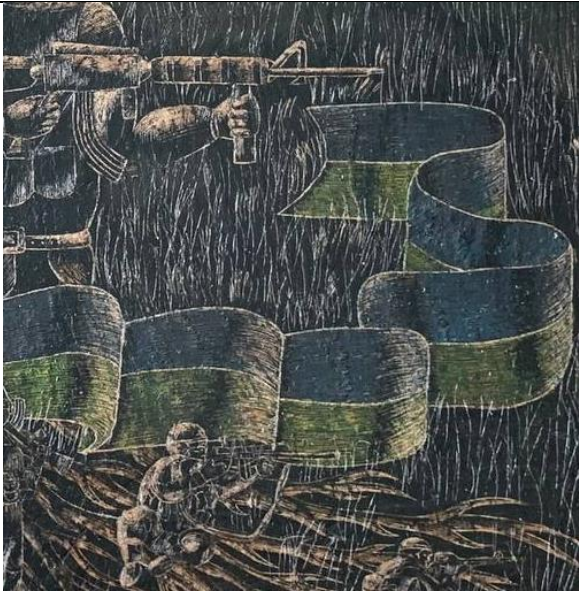
Продовження таблиці 2.4.1

1	2	3
---	---	---

		<p>Далі варто відтворити ще один центральний елемент, який звертає на себе більшість уваги. Штрихи знову мають лягати по формі елемента, надаючи йому відповідної форми.</p>
		<p>Далі виконуючи такі ж самі рухи слід перейти до відтворення крон дерев, проте у цьому випадку штрихи мають бути меншими та тоншими.</p>

Продовження таблиці 2.4.1

1	2	3
		<p>Наступним етапом є відображення гілля дерев та козаків, які розташовані біля нього. Штрихи знову мають бути точними та тендітними, адже виконуються малі елементи.</p>
8		<p>Останім етапом є нанесення фарб відповідних кольорів – жовтого та синього для відображення прапора. Для надання кольорового відображення застосовуються акварельні фарби, які варто нанести на вишкрібані елементи.</p>

1	2	3
		<p>Передостанім етапом у роботі є заповнення заднього фону. Для цього поверхні продряпуються відповідними лініями: земля – вертикальними, відображення трави; небо – горизонтальними.</p>
		<p>Готова графічна композиція «Незламний український народ» у техніці гратографія</p>

Така загальна та поетапна характеристика, що описує технологію виконання графічної композиції «Незламний український народ» у техніці «гратографія», надає узагальнюючі уявлення про особливості процесу. Найбільш важливим тут є дотримання правил та звертання уваги на етапи під час виконання роботи. Усе це дає нам можливість створити виріб у обраній техніці.

ВИСНОВКИ

В результаті дослідження техніки «гратографія» та аналізу графічної композиції «Незламний український народ» у контексті української культурної спадщини було встановлено, що «гратографія» є потужним засобом створення вишуканих та вражаючих мистецьких робіт.

У ході виконання дипломного проєкту:

- було досліджено історію та розвиток техніки «гратографія»;
- розкрито технологічні особливості виконання творів у техніці «гратографія»;
- описано досвід використання техніки «гратографія» вітчизняними та зарубіжними митцями. Подано приклад їхніх творів;
- обґрунтовано ідею та вдало розкрито художньо-образний зміст теми дипломного проєкту;
- було охарактеризовано композиційні особливості виконаного художнього твору – графічна композиція «Незламний український народ». Також була надана естетична оцінка виконаного твору;
- надано характеристики матеріалам та інструментам задіяним у втіленні художнього задуму в матеріалі;
- описано технологічну послідовність виконання графічної композиції;
- на основі попереднього дослідження та ідеї щодо її втілення, виконано практичну частину проєкту (графічну композицію) і презентовано її на постері.

ПЕРЕЛІК ДЖЕРЕЛ ПОСИЛАННЯ

1. Гратаж [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://md-eksperiment.org/post/20210810-gratazh> (дата звернення 24.04.2023)
2. Grattege [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <https://en.wikipedia.org/wiki/Grattage> (дата звернення 24.04.2023)
3. Гратаж, історія появи [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://radka.in.ua/rukodillya/grattaj-abo-voskografii-istoriia-po.html> (дата звернення 24.05.2023).
4. Гравюра [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://leksika.com.ua/17471011/ure/gravyura> (дата звернення 24.05.2023).
5. Гратаж. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://nechay.at.ua/index/gratografija/0-18> (дата звернення 24.05.2023).
6. Особливості мистецтва гратографії [Електронний ресурс]. – Режим доступу: https://knowledge.allbest.ua/culture/2c0b65635a3ac69a4d53b88421206c27_0.html (дата звернення 25.05.2023).
7. Особливості виконання роботи у техніці гратографія [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://studfile.net/preview/5720828/page:4/> (дата звернення 25.04.2023)
8. Jean Dubuffet [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://www.moma.org/artists/1633> (дата звернення 25.04.2023)
9. Томас Наст [Електронний ресурс]. – Режим доступу: https://uk.wikipedia.org/wiki/Томас_Наст (дата звернення 25.04.2023)
10. Фантазійна гратографія [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://sites.google.com/view/school2artlesson/уроки-online/2-й-семестр/7-клас/фантазійна-графія> (дата звернення 24.04.2023)

11. Ернст Макс Забальзамований ліс [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://jyvopys.com/zabalzamovaniij-lis-maks-ernst/> (дата звернення 25.04.2023)
12. Бедзир Павло Юрійович [Електронний ресурс]. – Режим доступу: https://uk.wikipedia.org/wiki/Бедзир_Павло_Юрійович (дата звернення 26.04.2023)
13. Іван Жупан «Ажурне дерево» [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://www.facebook.com/MuseumOfUkrainianPainting> (дата звернення 26.04.2023)
14. Hans Hartung [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://www.simonleegallery.com/artists/hans-hartung/> (дата звернення 26.04.2023)
15. Джованні Гвіда [Електронний ресурс]. – Режим доступу: https://uk.everybodywiki.com/Джованні_Гвіда (дата звернення 26.04.2023)
16. Козак – народний символ [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://www.pninstytut.org/kozak-symvol-tradyczijnyh-narodnyh-pisen/> (дата звернення 26.04.2023)
17. Символи незламності України під час війни [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://life.pravda.com.ua/society/2022/08/23/250117/> (дата звернення 28.04.2023)
18. Прапор України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://pon.org.ua/novyny/8115-sino-zhovtiy-simvol-svobodi-nezalezhnost-den-prapora-ukrayini.html> (дата звернення 27.04.2023)
19. Вербa в побуті українців [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://vevrou.blogspot.com/2013/09/blog-post.html> (дата звернення 28.04.2023)
20. Дуб – оберіг українського народу [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://borinfo.com.ua/boryspil-products-news-2012-05-323-3/> (дата звернення 28.04.2023)

21. Яструб значення [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://uk.whattalking.com/hawks-meaning-spiritual-symbolism> (дата звернення 28.04.2023)

22. Що символізує голуб? [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://senfil.net/index.php?newsid=355> (дата звернення 27.04.2023)

23. Композиція [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://core.ac.uk/download/pdf/11327984.pdf> (дата звернення 25.05.2023)

24. Естетична свідомість: смак, ідеал, погляди та теорії [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://osvita.ua/vnz/reports/culture/10984/> (дата звернення 27.05.2023)

ДОДАТОК А

Проект постеру

Дипломний проект
**Графічна композиція
«Незламний український народ»
у техніці гратографія**

600x700 мм

Керівник:
Богдан КРУЛИК

Студентка гр. ДМ-19-1
Марія МАЛЮТИК

2023

ДОДАТОК Б

Композиції у техніці «гратаж»

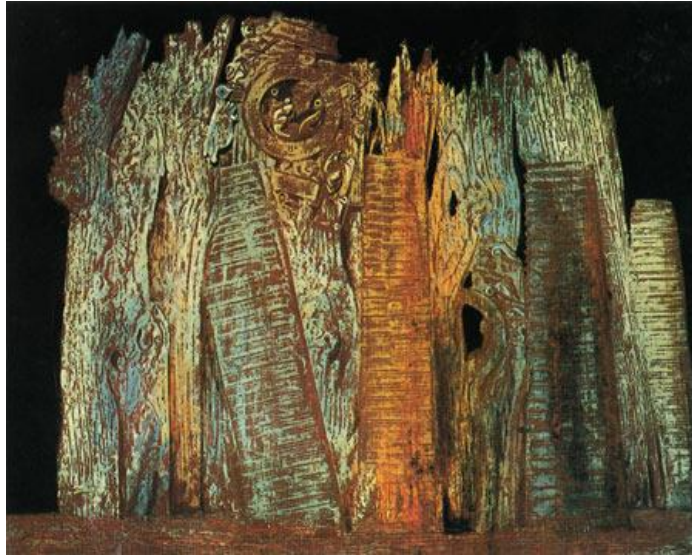

Рисунок Б.1 – Макс Ернст. «Бачення, викликане нічним виглядом», 1927 р.

Полотно, олія. 66 x 82 см., Брюссель

Рисунок Б.2 – Макс Ернст, «La grande foresta», 1927 р.

Олія, 114 x 146 см., Базель

ДОДАТОК В

Виконаний дипломний проект

